

॥ सा विद्या या विमुक्तये ॥

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

“ज्ञानतीर्थ” परिसर, विष्णुपुरी, नांदेड - ४३१६०६ (महाराष्ट्र)

SWAMI RAMANAND TEERTH MARATHWADA UNIVERSITY NANDED

“Dnyanteerth”, Vishnupuri, Nanded - 431606 Maharashtra State (INDIA)

Established on 17th September 1994 – Recognized by the UGC U/s 2(f) and 12(B), NAAC Re-accredited with 'A' Grade

ACADEMIC (1-BOARD OF STUDIES) SECTION

Phone: (02462) 229542

Website: www.srtmun.ac.in

E-mail: bos.srtmun@gmail.com

Fax : (02462) 229574

प्रस्तुत विद्यापीठीय संकुलातील
मानवविज्ञान विद्याशाखेतील पदव्युत्तर
स्तरावरील प्रथम वर्षाचे CBCS Pattern
नुसारचे अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष
२०१९-२० पासून लागू करण्याबाबत.

प रि प त्र क

या परिपत्रकान्वये सर्व संबंधितांना कळविण्यात येते की, दिनांक ३० एप्रिल २०१९ रोजी संपन्न झालेल्या ४३व्या मा. विद्या परिषद बैठकीतील ऐनवेळचा विषय क्र.५/४३-२०१९ च्या ठरावानुसार प्रस्तुत विद्यापीठीय संकुलातील मानवविज्ञान विद्याशाखेतील पदव्युत्तर स्तरावरील प्रथम वर्षाचे खालील विषयांचे **C.B.C.S. (Choice Based Credit System) Pattern** नुसारचे अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०१९-२० पासून लागू करण्यात येत आहेत.

- १) एम.ए.—प्रथम वर्ष—इंग्रजी
- २) एम.ए.—प्रथम वर्ष—मराठी
- ३) एम.ए.—प्रथम वर्ष—समाजशास्त्र
- ४) एम.ए.—प्रथम वर्ष—उपयोजित अर्थशास्त्र
- ५) एम.ए.—प्रथम वर्ष—ह्युमन राईट्स

सदरील परिपत्रक व अभ्यासक्रम प्रस्तुत विद्यापीठाच्या www.srtmun.ac.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहेत. तरी सदरील बाब ही सर्व संबंधितांच्या निदर्शनास आणून द्यावी.

‘ज्ञानतीर्थ’ परिसर,
विष्णुपुरी, नांदेड — ४३१ ६०६.
जा.क्र.: शैक्षणिक—०१/परिपत्रक/पदव्युत्तर(संकुल)—सीबीसीएस
अभ्यासक्रम/२०१९-२०/६८

दिनांक : १७.०६.२०१९.

प्रत माहिती व पुढील कार्यवाहीस्तव :

- १) मा. कुलसचिव यांचे कार्यालय, प्रस्तुत विद्यापीठ.
- २) मा. संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ यांचे कार्यालय, प्रस्तुत विद्यापीठ.
- ३) मा. संचालक, सर्व संबंधित संकुले, प्रस्तुत विद्यापीठ.
- ४) उपकुलसचिव, पदव्युत्तर विभाग, प्रस्तुत विद्यापीठ.
- ५) साहाय्यक कुलसचिव, पात्रता विभाग, प्रस्तुत विद्यापीठ.
- ६) सिस्टम एक्सपर्ट, शैक्षणिक विभाग, प्रस्तुत विद्यापीठ.

स्वाक्षरित/—
उपकुलसचिव
शैक्षणिक (१-अभ्यासमंडळ) विभाग

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड
भाषा, वाङ्मय आणि संस्कृती अभ्यास संकुल
एम ए मराठी (श्रेयांक पद्धती)
अभ्यासक्रम
(जून २०१९ ते मे २०२३ या कालावधीसाठी)

ठळक वैशिष्ट्ये

- एकूण अभ्यासक्रम ८० श्रेयांकांचा अर्थात २००० गुणांचा
- प्रत्येक सत्र २० गुणांचे अर्थात ५०० गुणांचे
- प्रत्येक सत्रात एकूण ४ अभ्यासपत्रिकांचे अध्ययन बंधनकारक, पैकी चार अभ्यासपत्रिका एम ए मराठीच्या अभ्यासक्रमातील असतील आणि पाचवी अभ्यासपत्रिका अन्य विभाग/ संकुलातील खुल्या श्रेयांकातून निवडणे गरजेचे असेल. प्रत्येक सत्रात किमान दोन श्रेयांकांसाठी (५० गुण) अन्य विभाग वा संकुलातील अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे आवश्यक आहे.
- एम ए मराठीच्या प्रत्येक सत्रातील Open Elective अंतर्गत असणारी अभ्यासपत्रिका ही संकुलातील अन्य विभागाच्या विद्यार्थ्यांना आणि अन्य संकुलातील विद्यार्थ्यांना दोन श्रेयांकांसाठी अभ्यासता येईल.
- प्रत्येक अभ्यासपत्रिका १०० गुणांची आणि चार श्रेयांकांची असेल. पैकी ५० गुण (दोन श्रेयांक अंतर्गत मूल्यांकनासाठी असतील यात १५-१५ गुणांच्या दोन वर्गचाचण्या आणि २० गुणांचे एक गृहकार्य करणे अपेक्षित आहे.) सत्रांत परिक्षा ५० गुणांसाठी असेल (सत्रांत प्रश्नपत्रिकेत १० गुणांचे पाच प्रश्न सोडवणे आवश्यक असेल. पहिला प्रश्न सोडवणे अनिवार्य असून तो टीपा लिहा या स्वरूपाचा असेल, त्यात चार पैकी दोन टिपा सोडवाव्या लागतील, या टिपा एकूण अभ्यासपत्रिकेवर आधारीत असतील. उर्वरीत प्रश्न प्रत्येकी १० गुणांसाठी असून त्यांची उत्तरे दीर्घोत्तरी स्वरूपात अपेक्षित आहेत. या सर्व प्रश्नांना पर्यायी प्रश्न असतील.)
- प्रथम आणि द्वितीय सत्रातील विद्यार्थ्यांसाठी सत्रांत परिक्षेत ५० गुणांसाठी (दोन श्रेयांक) मौखिकी घेण्यात येईल.
- तृतीय आणि चतुर्थ सत्राच्या विद्यार्थ्यांसाठी सत्रांत परिक्षेत ५० गुणांसाठी (दोन श्रेयांक) एमसीक्यूची स्वतंत्र प्रश्नपत्रिका असेल.
- एम ए मराठीच्या प्रत्येक विद्यार्थ्यांने अन्य विभाग व संकुलातील एक अभ्यासपत्रिका प्रत्येक सत्रात किमान दोन श्रेयांकांसाठी अभ्यासने व तिची परिक्षा देणे अनिवार्य आहे.
- प्रत्येक सत्रासाठी ५०० गुणांचे विभाजन (२० श्रेयांकांचे विभाजन) पुढीलप्रमाणे असेल.
  - a. प्रत्येकी १०० गुणांच्या (चार श्रेयांकांच्या) ४ अभ्यासपत्रिका सत्रांत परीक्षा प्रत्येकी ५० गुणांसाठी म्हणजे दोन श्रेयांकांसाठी आणि दोन श्रेयांकांसाठी अंतर्गत मूल्यांकन. (एकूण सोळा श्रेयांक)
  - b. ५० गुणांची (दोन श्रेयांक) एमसीक्यू पद्धतीची प्रश्नपत्रिका (तृतीय आणि चतुर्थ सत्रासाठी) किंवा ५० गुणांची (म्हणजे दोन श्रेयांकांसाठी) मौखिकी (प्रथम आणि द्वितीय सत्रासाठी)
  - c. किमान दोन श्रेयांकांसाठी अन्य संकुलातील अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.

प्रथम सत्र

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे नाव/ शीर्षक	श्रेयांक / गुण
एम आर १ अनिवार्य	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर २ अनिवार्य	समाजभाषाविज्ञान	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर ३ अनिवार्य	मुद्रीतशोधन	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर ४ ऐच्छिक एम आर ४.१ एम आर ४.२ एम आर ४.३ एम आर ४.४ एम आर ४.५	खालील अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका अभ्यासावी. साठोत्तरी साहित्यप्रवाह (विज्ञान, मुस्लिम, ख्रिस्ती) जागतिकीकरणातील साहित्य मराठवाडा: प्रदेश आणि साहित्य ग्रामीण साहित्य वाङ्मयीन नियतकालिके	४ श्रेयांक / १०० गुण
Open Elective from other Department or School	विद्यार्थ्यांने संकुलातील इंग्रजी, फ्रेंच, स्पॅनिश विषयाच्या अथवा अन्य संकुलातील एका अभ्यासपत्रिकेचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.	२ श्रेयांक / ५० गुण
Viva voce	मौखिकी (सत्रातील अभ्यासपत्रिकांवर आधारित)	२ श्रेयांक / ५० गुण
	एकूण	२० श्रेयांक / ५०० गुण

मराठी - प्रथम सत्र – खुले श्रेयांक

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
MR – OE 1	मराठी भाषिक कौशल्ये: संज्ञापन कौशल्ये	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 2	लिंगभाव: संकल्पना आणि स्वरूप	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 3	लोकप्रिय साहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 4	मराठी साहित्य आणि संस्कृती	२ श्रेयांक / ५० गुण

सत्र दुसरे

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे नाव/ शीर्षक	श्रेयांक / गुण
एम आर ५ अनिवार्य	आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर ६ अनिवार्य	ऐतिहासिक भाषाविज्ञान	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर सात७ अनिवार्य	चळवळींचे साहित्य	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर ८ ऐच्छिक एम आर ८.१ एम आर ८.२ एम आर ८.३ एम आर ८.४ एम आर ८.५	खालील अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका अभ्यासावी. मराठी बोली आणि साहित्य बालकुमार साहित्य प्रदेशिक साहित्य वाङ्मयीन कालखंडाचा अभ्यास अमराठी प्रांतातील मराठी साहित्य.	४ श्रेयांक / १०० गुण
Open Elective from other Department or School	विद्यार्थ्यांनी संकुलातील इंग्रजी, फ्रेंच, स्पॅनिश विषयाच्या अथवा अन्य संकुलातील एका अभ्यासपत्रिकेचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.	२ श्रेयांक / ५० गुण
Viva voce	मौखिकी (सत्रातील अभ्यासपत्रिकांवर आधारित)	२ श्रेयांक / ५० गुण
	एकूण	२० श्रेयांक / ५०० गुण

मराठी – द्वितीय सत्र – खुले श्रेयांक

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
MR – OE 5	मराठी भाषिक कौशल्ये : संवाद व लेखन कौशल्ये	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 6	आंबेडकरी साहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 7	इंटरनेट आणि मराठी भाषा	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 8	मराठीचे व्याकरण	२ श्रेयांक / ५० गुण

सत्र तिसरे

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
एम आर ९ अनिवार्य	साहित्यविचार – भारतीय आणि पाश्चात्य	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर १० अनिवार्य	वर्णनात्मक भाषाविज्ञान	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर ७ अनिवार्य	सामाजिक दृष्टिकोणातून साहित्याचा अभ्यास	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर १२ ऐच्छिक एम आर १२.१ एम आर १२.२ एम आर १२.३ एम आर १२.४ एम आर १२.५	खालील अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका अभ्यासावी. चित्रपट संहितालेखन स्त्रियांचे लेखन लेखकाचा विशेष अभ्यास – अरुणा ढेरे साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया भाषांतर अभ्यास	४ श्रेयांक / १०० गुण
Open Elective from other Department or School	विद्यार्थ्यांनी संकुलातील इंग्रजी, फ्रेंच, स्पॅनिश विषयाच्या अथवा अन्य संकुलातील एका अभ्यासपत्रिकेचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.	२ श्रेयांक / ५० गुण
MCQ EXAM	बहुपर्यायी प्रश्न परीक्षा (सत्रातील अभ्यासपत्रिकांवर आधारित)	२ श्रेयांक / ५० गुण
	एकूण	२० श्रेयांक / ५०० गुण

मराठी – तृतीय सत्र – खुले श्रेयांक

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
MR – OE 9	शब्दविचार	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 10	आदिवासी : संस्कृती आणि साहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 11	चरीत्र, आत्मचरीत्र आणि कादंबरी	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 12	साहित्यकृतीचे माध्यमांतर	२ श्रेयांक / ५० गुण

चतुर्थ सत्र

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
एम आर १३ अनिवार्य	समीक्षाविचार	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर १४ अनिवार्य	मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर १५ अनिवार्य	आदिवासी साहित्य	४ श्रेयांक / १०० गुण
एम आर १६ ऐच्छिक एम आर १६.१ एम आर १६.२ एम आर १६.३ एम आर १६.४ एम आर १६.५	खालील अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका अभ्यासावी. वाङ्मयीन संस्कृती आणि वंचितांचे साहित्य जाहिरातलेखन माहितीपर लेखन मराठी समीक्षकाचा अभ्यास – सुधीर रसाळ मध्ययुगीन भक्तीसंप्रदाय आणि मराठी साहित्य	४ श्रेयांक / १०० गुण
Open Elective from other Department or School	विद्यार्थ्यांनी संकुलातील इंग्रजी, फ्रेंच, स्पॅनिश विषयाच्या अथवा अन्य संकुलातील एका अभ्यासपत्रिकेचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.	२ श्रेयांक / ५० गुण
MCQ EXAM	बहुपर्यायी प्रश्न परीक्षा (सत्रातील अभ्यासपत्रिकांवर आधारित)	२ श्रेयांक / ५० गुण
	एकूण	२० श्रेयांक / ५०० गुण

मराठी – चतुर्थ सत्र

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
MR – OE13	मराठी साहित्याचे इंग्रजी भाषांतर	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 14	विज्ञान साहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 15	सौंदर्यशास्त्र	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 16	लोकसाहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण

मराठी विभागाच्या वतीने संकुलातील अन्य विभागातील विद्यार्थ्यांसाठी आणि अन्य संकुलातील विद्यार्थ्यांसाठी पुढील अभ्यासपत्रिका नेमण्यात आल्या आहेत. Open Elective अंतर्गत विद्यापीठ परिसरातील पदव्युत्तर शिक्षण घेणारा कोणत्याही संकुलातील विद्यार्थी सदरील अभ्यासपत्रिकांसाठी नोंदणी करू शकेल.

मराठी - प्रथम सत्र – खुले श्रेयांक

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
MR – OE 1	मराठी भाषिक कौशल्ये: संज्ञापन कौशल्ये	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 2	लिंगभाव: संकल्पना आणि स्वरूप	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 3	लोकप्रिय साहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 4	मराठी साहित्य आणि संस्कृती	२ श्रेयांक / ५० गुण

मराठी – द्वितीय सत्र – खुले श्रेयांक

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
MR – OE 5	मराठी भाषिक कौशल्ये : संवाद व लेखन कौशल्ये	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 6	आंबेडकरी साहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 7	इंटरनेट आणि मराठी भाषा	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 8	मराठीचे व्याकरण	२ श्रेयांक / ५० गुण

मराठी – तृतीय सत्र – खुले श्रेयांक

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
MR – OE 9	शब्दविचार	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 10	आदिवासी : संस्कृती आणि साहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 11	चरीत्र, आत्मचरीत्र आणि कादंबरी	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 12	साहित्यकृतीचे माध्यमांतर	२ श्रेयांक / ५० गुण

मराठी – चतुर्थ सत्र

अभ्यासपत्रिकेचा क्रमांक	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	श्रेयांक / गुण
MR – OE13	मराठी साहित्याचे इंग्रजी भाषांतर	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 14	विज्ञान साहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 15	सौंदर्यशास्त्र	२ श्रेयांक / ५० गुण
MR – OE 16	लोकसाहित्य	२ श्रेयांक / ५० गुण

प्रथम सत्र

एम आर १ अनिवार्य

मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

1. प्रारंभ काळ
2. विविध भक्ती संप्रदाय व त्यांचे वाङ्मयीन कार्य
3. मध्ययुगीन राजकीय कालखंड आणि साहित्यनिर्मिती
4. मध्ययुगीन काव्य वाङ्मय प्रकार आणि प्रवृत्ती
5. मध्ययुगीन गद्य वाङ्मय प्रकार आणि प्रवृत्ती

सदर अभ्यासपत्रिकेत पुढील साहित्यप्रकार व भक्ती संप्रदायांचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.

1.संतसाहित्य,

2.नाथ, महानुभाव, वारकरी, दत्त आणि समर्थ संप्रदाय. 3.यादव, बहामनी, शिव, पेशवे आणि आंग्लकालीन मराठी साहित्य.(संत, पंत आणि तंत) इ.

संदर्भग्रंथ

प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास -प्र.न. जोशी

ओवी ते लावणी- श्रीधर रंगनाथ कुलकर्णी

प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप - ह.श्री. शेणोलीकर

नाथ संप्रदाय- म.रा. जोशी

पंडिती काव्य- संपादक के. ना. वाटवे

मराठी शाहिरी वाङ्मय- म. रा .सहस्रबुद्धे

सातीग्रंथ स्वरूप आणि समीक्षा - कृ.पां.देशपांडे

एम आर २ अनिवार्य

समाजभाषाविज्ञान

1. भाषाविज्ञानातील प्रमुख प्रवाह – परिचय
2. भारतीय भाषाविज्ञान, तौलनिक भाषाविज्ञान, संरचनात्मक भाषाविज्ञान, उपयोजित भाषाविज्ञान
समाजभाषाविज्ञान: संकल्पना
3. भाषिक सापेक्षतावाद, भाषिक वर्तन, संदेशवहनक्षमता, भाषिक भांडार, भाषा आणि सामाजिक घडण, भाषिक नियोजन
4. भाषा: एक सामाजिक प्रक्रिया, व्यक्ती आणि भाषा, वर्गव्यवस्था आणि भाषा, जातिव्यवस्था आणि भाषा, लिंग आणि भाषा, भाषेतील निषिद्धता, भाषिक समाज, मराठी भाषक समाज
5. भाषा: स्वरूपभेद, प्रमाणभाषेची संकल्पना, भाषा व बोली, बोली भूगोल, व्यवसाय आणि बोली, सांकेतिक बोली
6. भाषा – संपर्क : भाषासंपर्काचे स्वरूप, द्वैभाषिकता, बहुभाषिकता, भाषाद्वित्व, भाषामिश्रण, भाषाप्रदूषण, भाषाशुद्धी, संपर्क भाषा, पिजीन आणि क्रियॉल भाषा.

संदर्भग्रंथ

भाषाविज्ञान परिभाषा कोश – डॉ. कविता रस्तोगी

भाषाविज्ञान व वाङ्मयविद्या परिभाषा कोश – भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासन

समाजभाषाविज्ञान: प्रमुख संकल्पना - वरखेडे डॉ रमेश,

भाषा आणि संस्कृती - कालेलकर डॉ ना. गो.

भाषा: इतिहास आणि भूगोल- कालेलकर डॉ ना. गो.

सामाजिक भाषाविज्ञान - जोशी, डॉ प्रभाकर, गोखले डॉ चारुता

वैखरी: भाषा आणि भाषाव्यवहार - केळकर डॉ अशोक

भारतीय भाषांचे लोकसर्वेक्षण: महाराष्ट्र - जाखडे अरुण (संपा.)

बोली: समाज, साहित्य आणि संस्कृती - सार्वेकर, डॉ कैलास

मराठी भाषा: संचित आणि नव्या दिशा - कुवळेकर विजय (संपा.)

भयंकर सुंदर मराठी भाषा - पुंढे, द. दि.

बेलभाषा - बेलवलकर सुमन

संदर्भ: मराठी भाषा - पी. विठ्ठल

भाषाचिंतन – केशव सखाराम देशमुख

एम आर ३ अनिवार्य

मुद्रितशोधन

- १ शुद्ध मुद्रणाचे महत्त्व
- २ मुद्रित- शोधकाची गुणवैशिष्ट्ये
- ३ मुद्रितशोधन कसे करावे?
- ४ मुद्रितशोधनाचे प्रकार
- ५ शुद्धलेखनविषयक नियम
- ४ विरामचिन्हे

संदर्भग्रंथ

- १ मुद्रितशोधन भाग- १, य.ए. धायगुडे, पुना प्रेस ओनर्स, पुणे
- २ मुद्रितशोधन भाग- २, य.ए. धायगुडे, पुना प्रेस ओनर्स, पुणे
- ३ मराठी शुद्धलेखन प्रदीप, अरुण फडके, नितीन प्रकाशन, पुणे
- ४ उपयोजित मराठी, प्रकाश मेदककर, विद्या बुक्स, औरंगाबाद

एम आर ४.१ ऐच्छिक

साठोत्तरी साहित्यप्रवाह (विज्ञान, मुस्लिम, ख्रिस्ती)

1. साहित्यप्रवाह : संकल्पना आणि स्वरूप, व्याप्ती व मर्यादा.
2. साहित्यप्रवाह : उदयाची कारणे.
3. मराठी साहित्य प्रवाहांचा परिचय : नवसाहित्य, महानगरीय साहित्य, स्त्रीवादी साहित्य, जैन साहित्य, ख्रिस्ती साहित्य, मुस्लिम साहित्य, जनसाहित्य, मार्क्सवादी साहित्य, विज्ञान साहित्य, कामगारांचे साहित्य इ.
4. पुढील साहित्यकृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे
  - अ. विज्ञान साहित्य
रिफ्लेक्टर्स (विज्ञान कथासंग्रह) – शरद पुराणिक, परम मित्र पब्लिकेशन्स, ठाणे
  - ब. मुस्लीम साहित्य
गझल वेदना (गझल संग्रह) – ए. के. शेख, महाजन पब्लिशिंग हाऊस, पुणे
  - क. ख्रिस्ती साहित्य
तांबड्या समुद्राच्या किना-यावर (कविता संग्रह) – सायमन मार्टिन, सहयोग प्रकाशन, वासई

संदर्भग्रंथ

- साठोत्तरी मराठी वाङ्मयातील प्रवाह – शरणकुमार लिंगबाळे
साहित्य व सामाजिक संदर्भ – रा. ग. जाधव
साहित्याचे सामाजिक व सांस्कृतिक अनुबंध – म. सु. पाटील
साहित्याचा अभ्यास – र. बा. मंचरकर सद्भाव ग्रंथ

साहित्य: प्रकृती आणि प्रवृत्ती – गंगाधर पानतावणे
मराठी साहित्य: इतिहास आणि संस्कृती – वसंत आबाजी डहाके
साहित्यातील नवप्रवाह – (संपा) सुजाता चव्हाण, आरेफ शेख, विद्यादेवी कांबळे
आंबेडकरी साहित्यातील जीवनमूल्ये – अशोक इंगळे
धर्म ख्रिस्ताचा, विचार साहित्याचा – सुनील आढाव
वाङ्मयीन प्रवृत्ती: तत्वशोध – केशव मेश्राम, ऋषिकेश कांबळे, पी विठ्ठल, ललित अधाने
साहित्य आणि अस्तित्वाभान – दिलीप पुरुषोत्तम चित्रे
साहित्य, समाज आणि संस्कृती – (संपा) मनोहर जाधव, केशव देशमुख, ऋषिकेश कांबळे
मुस्लिम मराठी साहित्य – अक्रम पठाण
मुस्लिम मराठी साहित्य: परंपरा स्वरूप आणि लेखकसूची – फ. म. शहाजिंदे

एम आर ४.२ ऐच्छिक

जागतिकीकरणातील साहित्य

१. जागतिकीकरण: संकल्पना
२. जागतिकीकरण: भाषा आणि साहित्य यांच्याशी अनुबंध
३. जागतिकीकरणाचा मराठी साहित्यावरील प्रभाव
४. जागतिकीकरणाचे मराठी साहित्यातील चित्रण
५. पुढील साहित्य कृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे
  १. या रुममध्ये आलं की लाईफ सुरु होतं - हेमंत दिवटे, अभिधानंतर प्रकाशन, मुंबई
  २. या अनाम शहरात – प्रदीप आवटे, आटपाट प्रकाशन, जेऊर
  ३. पांढरकवड्या – विजय जाधव, गाव प्रकाशन, औरंगाबाद

संदर्भग्रंथ

नवं जग, नवी कविता – विश्राम गुप्ते
जागतिकीकरणाचा मराठी भाषा व साहित्यावरील प्रभाव – वासुदेव वले
जागतिकीकरण आणि मराठी साहित्य – (संपा) शरद गायकवाड, सुनील शिंदे
अगतिकांचे जागतिकीकरण – दि. पु. चित्रे
सांस्कृतिक अस्मिता आणि जागतिकीकरण – मकरंद साठे
देशीयता ते जागतिकीकरण – मदन कुलकर्णी
जागतिकीकरण, बदलते सामाजिक वास्तव आणि समकालीन मराठी कविता- पी. विठ्ठल
मराठी कविता समकालीन परिदृश्य – पी. विठ्ठल

एम आर ४.३ ऐच्छिक

मराठवाडा: प्रदेश आणि साहित्य

१. मराठवाडा : इतिहास आणि भूगोल
२. मराठवाड्यातील साहित्य : परंपरा
३. मराठवाडा मुक्ती संग्राम आणि मराठी साहित्य
४. मराठवाड्यातील महत्वाचे लेखक: मराठी साहित्याला योगदान
५. खालील साहित्यकृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे
  - अ. रक्त आणि पाऊस (कथासंग्रह) – नागनाथ कोत्तापल्ले, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे
  - आ. जोहार (कादंबरी) – सुशील धसकटे, अक्षरवाङ्मय प्रकाशन, पुणे
  - इ. भुई (कवितासंग्रह) – जयराम खेडेकर, ऊर्मी प्रकाशन, जालना
  - ई. समाजस्वास्थ्य – (नाटक) – अजित दळवी, पाप्युलर प्रकाशन, मुंबई

संदर्भग्रंथ

- मराठवाड्यातील साहित्य – (संपा) प्रल्हाद लुलेकर, सतीश बडवे
मराठवाड्याचे साहित्य –(संपा) मिलिंद कांबळे
मराठवाडा एक शोध – अरुणचंद्र पाठक
मराठवाडा साहित्य संमेलनांची अध्यक्षीय भाषणे – (संपा) नरेंद्र चपळगावकर
मराठवाड्याची कथा – (संपा) वासुदेव मुलाटे
मराठवाड्यातील कविता – (संपा) फ. म. शहाजिंदे
नागनाथ कोत्तापल्ले : साहित्य व समीक्षा – शंकर राऊत
नागनाथ कोत्तापल्ले: साहित्य, स्वरूप आणि समीक्षा – (संपा) तुषार चांदवडकर, पृथ्वीराज तौर

एम आर ४.४ ऐच्छिक

ग्रामीण साहित्य

१. ग्रामीण साहित्य : संकल्पना
२. ग्रामीण साहित्य चळवळ
३. ग्रामीण साहित्याचा इतिहास : कथा, कविता, कादंबरी आणि नाटक
४. पुढील साहित्य कृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे
  - अ. खरडछाटणी – कादंबरी – नामदेव माळी, मनोविकास प्रकाशन, पुणे

- आ. वृषभसुक्त – कवितासंग्रह – विठ्ठल वाघ, सुविद्या प्रकाशन, सोलापूर
इ. ईगीन – कथासंग्रह – महादेव मोरे, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे
ई. आकडा - एकांकिका – राजकुमार तांगडे, जनशक्ती, औरंगाबाद

संदर्भ ग्रंथ

- ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि शोध – नागनाथ कोत्तापल्ले
ग्रामीण साहित्य : लेखिकांची निर्मिती – प्रतिमा इंगोले
जागतिकीकरण : ग्रामीण साहित्य – (संपा) प्रवीण बनसोड, शांतरक्षित गावंडे
ग्रामीण साहित्य आणि संस्कृती – मोहन पाटील
ग्रामीण साहित्य: मुल्य आणि अभिरुची – नानासाहेब सूर्यवंशी
ग्रामीण साहित्य – रा. रं. बोराडे
ग्रामीण साहित्य : स्वरूप व दिशा – वासुदेव मुलाटे
ग्रामीण साहित्य: एक चिंतन – द. ता. भोसले

एम आर ४.५ ऐच्छिक

वाङ्मयीन नियतकालिके

1. मराठी नियतकालिकांचा संक्षिप्त परिचय
2. साहित्यिक, संस्था, वाचक, जाहिराती यांच्या स्वरूपासंबंधी ओळख.
3. नियतकालिकांमध्ये काळानुरूप घडत गेलेले बदल.
4. नियतकालिकांची गरज आणि पसंती.
5. नियतकालिकांचे योगदान आणि त्याच्या मर्यादा. 6. आधुनिक तंत्रज्ञान आणि नियतकालिके.
6. सदर अभ्यास पत्रिकेत पुढील नियतकालिकांचा स्थूलमानाने अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.

1. भाषा आणि जीवन
2. नवभारत
3. प्रतिष्ठान
4. युगवाणी
5. अस्मितादर्श
6. कविता-रती
7. नव अनुष्टुभ
8. मिळून साऱ्याजणी
9. पंचधारा
10. फडकी

संदर्भग्रंथ

1. मराठी वृत्तपत्रांचा इतिहास- वा. के. लेले
२. मराठी नियतकालिकांचा वाङ्मयीन अभ्यास – व. दि. कुलकर्णी
३. मराठी मासिकांची शंभरी – बा. द. सातोस्कर
४. नियतकालिक वाङ्मय – रा. श्री. जोग (मराठी वाङ्मयाचा इतिहास या खंडातून
५. मराठी वाङ्मयातील नियतकालिकांचे साहित्य प्रवाहांना योगदान – (संपा) तुषार चांदवडकर
६. 'प्रतिष्ठान'ची सूची – संगिता मोरे

द्वितीय सत्र

एम आर ५ अनिवार्य

आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

(1818 ते 1960)

1. वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना
  2. इ.स. 1818 ते 1960 या कालखंडातील सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषिक, राजकीय आणि वाङ्मयीन पार्श्वभूमी.
  3. ख्रिस्ती मिशनरी आणि सरकारी पातळीवरील वाङ्मयनिर्मितीचे प्रयत्न.
  4. स्वातंत्र्याची चळवळ
  5. विविध वाद(Ism) विचारधारांचा वाङ्मयनिर्मितीवर पडलेला प्रभाव.
  6. मुद्रणकला आणि वाङ्मयनिर्मिती.
  7. नियतकालिके आणि मराठी साहित्य.
- सदर अभ्यासपत्रिकेत पुढील वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.
1. निबंध वाङ्मय.

2. नाटक
3. कविता
4. कथा
5. कादंबरी
6. ललित गद्य (चरित्र, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन इत्यादी)

संदर्भग्रंथ

अर्वाचीन मराठी गद्याचे पूर्वपीठिका- गं. बा. सरदार
मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड 1 ते 7 - मसाप, पुणे
मराठी गद्याचा इंग्रजी अवतार - द. वा. पोतदार
आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड 1, 2 अ. ना.देशपांडे
प्रदक्षिणा, खंड 1,2 कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे.

एम आर ६ अनिवार्य

ऐतिहासिक भाषाविज्ञान

1. ऐतिहासिक भाषाविज्ञान: संकल्पना आणि स्वरूप
2. भाषिक परिवर्तन
3. भाषाकुल संकल्पना
4. मराठी भाषेची उत्पत्ती
5. भाषाविज्ञान व इतर अभ्यासक्षेत्रे

संदर्भग्रंथ

तुळपुळे डॉ. शं. गो., यादवकालीन मराठी भाषा
वाळिंबे मो. रा., सुलभ मराठी व्याकरण
केळकर डॉ. अशोक, मराठी भाषेचा आर्थिक संसार
गोसावी डॉ. र. रा., ऐतिहासिक भाषाशास्त्र
मालशे, इनामदार, सोमण (संपा), भाषाविज्ञान: वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक
कानडे डॉ. मु. श्री., मराठीचा भाषिक अभ्यास
गजेंद्रगडकर डॉ. श्री. न., भाषा आणि भाषाशास्त्र
खोडदे सुवर्णा, ऐतिहासिक भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा

एम आर ७ अनिवार्य

चळवळींचे साहित्य

१. चळवळींचे साहित्यशास्त्र
२. मध्ययुगातील भक्ती चळवळी आणि मराठी साहित्य
३. ब्रिटीश काळातील समाजसुधारणेच्या चळवळी आणि मराठी साहित्य
४. स्वातंत्र्य चळवळ आणि मराठी साहित्य
५. भाषाशुद्धीची चळवळ
६. स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील चळवळी आणि मराठी साहित्य: अनियतकालिके, ग्रामीण, दलित, स्त्रीमुक्ती, आदिवासी, शेतकरी आणि कामगारांच्या चळवळी
७. पुढील साहित्य कृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे
अ. शेतक-याचा असूड - महात्मा जोतीराव फुले
आ. पत्री - साने गुरुजी
इ. गाणी चळवळीची - नारायण सुर्वे

संदर्भ ग्रंथ

आंबेडकरी चळवळीचे अंतरंग – अर्जुन डांगळे

दलित पॅथर – शरणकुमार लिंबाळे

महर्षी वि. रा. शिंदे यांच्या राजकीय व सामाजिक चळवळी – तानाजी ठोंबरे

मानवाधिकार चळवळ – धनंजय खैर, शिवाजीराव ठोंबरे

सुभाषचंद्र बोस आणि भारतातील कम्युनिस्ट चळवळ – गौतम चटोपाध्याय

भारतीय सहकारी चळवळ – चौगुले, पठाण

भारतातील सामाजिक चळवळी – घनश्याम शहा

हिंदुस्थानच्या स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास – जयसिंगराव पवार

महात्मा फुले आणि शेतकरी चळवळ – अशोक चौसाळकर

सत्यशोधक चळवळ – संभाजी खराट

साहित्य आणि समाज – (संपा) नागनाथ कोत्तापल्ले

साहित्याचा अन्वयार्थ – नागनाथ कोत्तापल्ले

साहित्य आणि विद्रोह – (संपा) पृथ्वीराज तौर

नपेक्षा – अशोक शहाणे

आदिवासी: समाज, संस्कृती आणि साहित्य – (संपा) वैजनाथ अनमुलवाड

एम आर ८.१ ऐच्छिक

मराठी बोली आणि साहित्य

१. बोली: संकल्पना
२. महाराष्ट्रातील बोली
३. बोलींचे सौंदर्यशास्त्र
४. बोलीभाषेतील मराठी साहित्य
५. विशेष अभ्यास – अहिराणी, व-हाडी, मालवणी, झाडी, भिल्ली, दखनी या बोलीतील साहित्याचा विशेष अभ्यास

संदर्भग्रंथ

दखनी भाषा: म-हाटी संस्कृतीचा एक आविष्कार – श्री. रं. कुलकर्णी

बोली: समाज, साहित्य आणि संस्कृती – कैलास सार्वेकर

सामाजिक भाषाविज्ञान आणि बोली – शशिकला कांबळे

व-हाड इतिहास आणि बोली – विठ्ठल वाघ

अहिराणी. भाषा- वैज्ञानिक अभ्यास – रमेश सूर्यवंशी

भारतीय भाषांचे लोकसर्वेक्षण, मुख्य संपादक : डॉ. गणेश देवी महाराष्ट्रातील बोलींचे संपादक : अरुण जाखडे

भाषाचिंतन - केशव सखाराम देशमुख

एम आर ८.२ ऐच्छिक

बालकुमार साहित्य

१. बालसाहित्याची संकल्पना : शिशू, बाल, कुमार
२. मराठी बालसाहित्याची वाटचाल
३. भाषांतरीत बालसाहित्य
४. बालसाहित्य आणि अन्य कलांचा अनुबंध : चित्रकला, संगीत
५. बालसाहित्य : नियतकालिके, साहित्य संमेलने, नवे प्रयोग
६. खालील साहित्य कृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे
  - अ. गोट्या – कादंबरी - ना. धों. ताम्हणकर, श्रीसमर्थ ग्रंथ भवन, पुणे
  - आ. टिंबाच्या कविता – कवितासंग्रह - किशोर पाठक, संवेदना प्रकाशन, पुणे
  - इ. शिक्षणतपस्वी जे. पी. नाईक – चरित्र - शिवशंकर उपासे, स्वानंद प्रकाशन, आजरा
  - ई. मांजरू आणि इतर कथा – कथासंग्रह – राजीव तांबे, राजहंस प्रकाशन, पुणे

संदर्भ ग्रंथ

शतकातील बालकविता – (संपा) डॉ लीला दीक्षित

बालसाहित्याचे अंतरंग – विश्वास वसेकर

मराठी बालसाहित्य: विचार आणि दर्शन – डॉ. लीला दीक्षित

लिहीणं मुलांचं, शिकवणं शिक्षकांचं – लीला पाटील

बालसाहित्य: आकलन आणि समीक्षा– विद्या सुर्वे बोरसे

बालवाङ्मय - देविदास बागुल

मराठी बालवाङ्मय: स्वरूप आणि अपेक्षा - सुलभा शहा

बालसाहित्याचे अंतरंग - रजनी हिरळीकर

बालशिक्षण, बालसाहित्य: विविध आयाम - मंदा खांडगे, लीला दीक्षित (संपा.)

मराठी बालसाहित्य: प्रवाह आणि स्वरूप - लीलावती भागवत

बालसाहित्याची रुपरेखा - मालतीबाई दांडेकर

बालकुमार साहित्य: आशय आणि लयतत्त्व – महावीर जोधळे

एम आर ८.३ ऐच्छिक

प्रदेशिक साहित्य

१. प्रादेशिक साहित्य: संकल्पना
२. मराठी प्रादेशिक साहित्याचे स्वरूप
३. प्रदेश: ग्रामीण, दलित, महानगरी आणि विज्ञान साहित्यातील
४. निवडक साहित्यकृतींचा अभ्यास
  - अ. चानी – चि. त्र्यं. खानोलकर, मौज प्रकाशन, मुंबई
  - आ. गारंबीचा बापू – श्री. ना. पेंडसे, कॉन्टीनेन्टल प्रकाशन, पुणे
  - इ. पडघवली – गो. नी. दांडेकर, मृण्मयी प्रकाशन, पुणे

संदर्भ ग्रंथ

आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास – अ.ना. देशपांडे

कादंबरी – ल. ग. जोग

ग्रांथिक मराठी भाषा आणि कोंकणी बोली – अ. का. प्रियोळकर

धार आणि काठ – नरहर कुरुंदकर

स्त्री व्यक्तिरेखा: गोनीदांच्या – उज्ज्वला देवरे
प्रदक्षिणा - कॉन्टीनेन्टल प्रकाशन, पुणे
मराठी कादंबरीतील प्रादेशिकता – भास्कर शेळके
प्रादेशिक बोलीचे भाषाविज्ञान – (संपा) संजय लोहकरे

एम आर ८.४ ऐच्छिक

वाङ्मयीन कालखंडाचा अभ्यास

1. कालखंडाचा अभ्यास म्हणजे काय ? तात्विक मीमांसा.
2. कालखंडाच्या प्रेरणा-प्रवृत्ती, भाषा आणि शैली.
3. कालखंडानुरूप वाङ्मयीन संशोधन.
4. विविध कालखंडात लेखन करणाऱ्या लेखकांचे व्यक्तिमत्व.
5. सदर अभ्यासपत्रिकेत पुढील प्रमाणे अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.
यादवकाळ, बहामनीकाळ, शिवकाळ, पेशवेकाळ, अव्वल इंग्रजीकाळ आणि आधुनिक वाङ्मयकाळ.

संदर्भग्रंथ

वाङ्मयीन कालखंडाचा अभ्यास -उषा देशमुख
प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास- अ.ना.देशपांडे

एम आर ८.५ ऐच्छिक

अमराठी प्रांतातील मराठी साहित्य

१. महाराष्ट्राबाहेरील मराठी समाज: इतिहास आणि परिचय
२. मध्ययुगीन काळात अमराठी प्रांतात झालेले साहित्य निर्मितीचे प्रयत्न
३. आधुनिक काळातील अमराठी प्रांतातील साहित्य निर्मिती
४. अमराठी प्रांतातून प्रकाशित होणारी मराठी वाङ्मयीन नियतकालिके (पुढील नियतकालिकांचा विस्ताराने अभ्यास अपेक्षित आहे पंचधारा, अनुबंध, नव अनुबंध, एकता, पत्रसारांश, मायबोली)
५. अमराठी प्रांतातील मराठी साहित्य संस्था व उपक्रम (पुढील साहित्य संस्थांचा व बृहन महाराष्ट्र मंडळाच्या कार्याचा अभ्यास अपेक्षित - मराठी साहित्य परिषद हैदराबाद, मराठी वाङ्मय परिषद बडोदा, इंदूर, दिल्ली, बिलासपुर, कोलकाता, भोपाळ, वाराणशी, अलिगड, यांच्यासोबत गोवा, कर्नाटक आणि तमीळनाडू राज्यातील मराठी लेखकांची ओळख अपेक्षित आहे.)
६. भारताबाहेरील देशात होणारी मराठी साहित्य निर्मिती व तिचे वेगळेपण (अमेरिका, रशिया, कॅनडा, मॉरिशस, सिंगापूर, इस्त्राईल इत्यादि देशातील मराठी साहित्य निर्मितीची ओळख.)

७. विश्व मराठी साहित्य संमेलन, जागतिक मराठी साहित्य परिषद, जागतिक साहित्य संमेलन इत्यादि साहित्य उपक्रमांचा परिचय.
८. पुढील साहित्यकृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे
अ. विदेशिनी – (संपादन) विद्युलेखा अकलूजकर
आ. हैदराबादची चित्तरकथा – धनंजय कुलकर्णी

संदर्भ ग्रंथ

लळीत बाळकृष्ण, भैलुमे राजाभाऊ (संपा.), स्मरणिका, आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्र, बोरा कॉलेज, शिरूर घोडनदी जिल्हा पुणे, फेब्रुवारी २०१७
महाराष्ट्र कर्नाटक सांस्कृतिक अनुबंध – अ. रा. तोरो
दक्षिण भारतातील मराठी वाङ्मयाचा इतिहास : तंजावर खंड – वसंत जोशी
दक्षिण भारतातील मराठी वाङ्मयाचा इतिहास: आंध्र कर्नाटक खंड – वसंत जोशी, द. दि. पुंडे
तंजावरी राजेभोसले : साहित्य आणि समीक्षा – ईश्वर सोमनाथे

तृतीय सत्र

एम आर ९ अनिवार्य

साहित्यविचार – भारतीय आणि पाश्चात्य

१. साहित्याचे स्वरूप
२. साहित्याचे प्रयोजन
३. साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया
४. साहित्य प्रकारांची संकल्पना
५. साहित्याची भाषा
६. साहित्य सिद्धांत

संदर्भ ग्रंथ

भारतीय साहित्यशास्त्र – ग. त्र्यं देशपांडे
रसविमर्श – के. ना. वाटवे

अभिनव काव्यप्रकाश – रा. श्री. जोग
अभिनव साहित्यशास्त्र – भालचंद्र खांडेकर, लीला गोविलकर
काव्यशास्त्रप्रदीप – स. रा. गाडगीळ
मराठीचे साहित्यशास्त्र – मा. गो. देशमुख
साहित्यविचार – दि. के. बेडेकर
साहित्याची भाषा – भालचंद्र नेमाडे
साहित्यशास्त्र: स्वरूप आणि समीक्षा – वसंत पाटणकर
काव्यशास्त्र परिचय – शिवशंकर उपासे

एम आर ९ अनिवार्य

वर्णनात्मक भाषाविज्ञान

१. भाषेचे स्वरूप
२. स्वनिमविचार
३. पदविचार
४. वाक्यविचार
५. अर्थविचार

संदर्भ ग्रंथ:

ध्वनिविचार - कालेलकर डॉ ना. गो.
भाषाविज्ञान: वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक - मालशे, इनामदार, सोमन (संपा.)
वर्णनात्मक भाषाविज्ञान: स्वरूप आणि पद्धती - काळे, सोमण (संपा),
अभिनव भाषाविज्ञान - जोगळेकर, गं. ना.
भाषाविज्ञान परिचय - मालशे, पुंडे, सोमण (संपा)
आधुनिक भाषाविज्ञान: सिद्धांतन आणि उपयोजन - मालशे मिलींद,
सुबोध भाषाशास्त्र - जोशी प्र. न.
भाषाविज्ञान: एक अभ्यास - शेंडगे डॉ वसंत (संपा.)
मराठीचे वर्णनात्मक भाषाविज्ञान - कदम, महेंद्र
वर्णनात्मक भाषाविज्ञान- जोशी प्रभाकर

एम आर १० अनिवार्य

सामाजिक दृष्टिकोनातून साहित्याचा अभ्यास

१. साहित्य आणि समाज : परस्पर संबंध
२. सामाजिक दृष्टिकोनातून साहित्याचा अभ्यास : हेतू, स्वरूप आणि व्याप्ती

३. सामाजिक चळवळींचा साहित्यावरील प्रभाव
४. गांधीवाद, मार्क्सवाद, आंबेडकरवाद, स्त्रीवाद आणि मराठी साहित्य
५. लेखकाचे व्यक्तिमत्व : जडणघडण आणि सामाजिक पर्यावरण
६. वाचकांची अभिरुची, प्रकाशन व्यवहार, प्रसिद्धी माध्यमे आणि वाङ्मयरूपे

संदर्भ ग्रंथ

- साहित्य आणि समाज - (संपा) नागनाथ कोत्तापल्ले व इतर
 साहित्य आणि सामाजिक संदर्भ – रा. ग. जाधव
 साहित्य आणि समाज – सदा क-हाडे
 संत वाङ्मयाची सामाजिक फलश्रुती – गं. बा. सरदार
 साहित्य आणि सामाजिक संदर्भ – अंजली सोमण
 साहित्य, समाज आणि संस्कृती – दिगंबर पाध्ये
 साहित्याचा अवकाश – नागनाथ कोत्तापल्ले
 जीवन आणि साहित्य – शरच्चंद्र मुक्तीबोध
 पर्यावरणीय प्रबोधन आणि साहित्य – रा. ग. जाधव
 साहित्यकारण -पृथ्वीराज तौर
 मराठी साहित्याचे समकालीन संदर्भ – विनायक येवले
 नवं जग, नवी कविता – विश्राम गुप्ते
 मराठी कविता समकालीन परिदृश्य – पी. विठ्ठल

एम आर १२.१ ऐच्छिक

चित्रपट संहिता लेखन

१. चित्रपट: संकल्पना व स्वरूप
२. जागतिक चित्रपटाची वाटचाल
३. भारतीय चित्रपटांचा इतिहास
४. मराठी चित्रपटाची पूर्वपिठिका आणि जडणघडण
५. कथा आणि पटकथा
६. संवाद आणि गितांचे महत्व
७. चित्रपट आणि इतर साहित्य व कलाप्रकार
८. पुढील चित्रपटाचा अभ्यास अपेक्षित आहे
 थांग – कथा, पटकथा संवाद – संध्या गोखले

संदर्भ ग्रंथ

१. वनारसे श्यामला, सत्यजित राय आणि भारतीय मन्वंतर
२. बहादूर सतीश, चित्रपटाचे सौंदर्यशास्त्र
३. भगत भाई, फिल्मयात्रा
४. सपकाळ अनिल, मराठी चित्रपटाची पटकथा
५. अरविंद गोखले, माणूस आणि कळस
६. गारखेडकर डॉ विशाखा, कलात्मक सिनेमा
७. पानवलकर श्री दा. , शूटिंग
८. जाधव रा. ग. , चंदेरी चित्रहार
९. झणकर अनिल, चित्रपटाची गोष्ट
१०. राणे अशोक, चित्रकथा
११. साठे वसंत, बखर सिनेमाची

एम आर १२.२ ऐच्छिक

स्त्रियांचे लेखन

- १ संत कवयित्री
- २ आधुनिक काळातील स्त्रियांचे लेखन
- ३ स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्रियांचे लेखन
- ४ स्त्रीवादी साहित्य
- ५ खालील साहित्यकृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे.
  - अ. संत जनाबाई यांचे निवडक अभंग (कविता)
  - आ. आमच्या आयुष्यातील काही आठवणी – रमाबाई रानडे (आत्मचरित्र)
  - इ. अन्वयार्थ - विजया राजाध्यक्ष (कथासंग्रह)
  - ई. ब्र – कविता महाजन (कादंबरी)

संदर्भग्रंथ

- प्राचीन मराठी संत कवयित्रींचे वाङ्मयीन कार्य- सुहासिनी इर्लेकर
 महाराष्ट्रातील संत कवयित्री - आरती दातार
 संत कवयित्री- इंदुमती शेवडे
 मराठी लेखिका: चिंता आणि चिंतन- भालचंद्र फडके
 दलित स्त्रियांची आत्मकथने: स्वरूप आणि चिकित्सा- मनोहर जाधव
 स्त्री प्रश्नांची चर्चा - प्रतिभा रानडे
 भारतीय संदर्भातून स्त्रीवाद- शोभा नाईक
 स्त्रीवाद आणि समाज परिवर्तन- वंदना महाजन

भारतीय स्त्री जीवन- गीता साने
स्त्री साहित्याचा मागोवा - संपादक- मंदा खांडगे
कथा गौरीची- संपादक- विद्या बाळ
मराठी नवकथा वाट आणि वळणे- मंगला वरखेडकर
आधुनिक मराठी कवयित्रींची कविता - रा.ग. जाधव
वाङ्मयीन प्रवृत्ती: तत्त्वशोध - संपादक- केशव मेश्राम, पी. विठ्ठल
मराठी कथा: उगम आणि विका- इंदुमती शेवडे
स्त्रीलिखित साहित्य: संदर्भ आणि चिकित्सा- संपादक- आशुतोष पाटील
अनुराधा पाटील यांची कविता- संपादक- दादा गोरे
संत कवयित्री (महाराष्ट्रातील प्रबोधनाच्या पाऊलखुणा) - इंदुमती शेवडे
स्त्रीवादी विचार आणि समीक्षेचा मागोवा - शोभा पाटील

एम आर १२.३ ऐच्छिक

लेखकाचा विशेष अभ्यास – अरुणा ढेरे

१. लेखकाचे व्यक्तिमत्व : लौकिक आणि वाङ्मयीन
२. समाज, वाङ्मयीन पर्यावरण आणि लेखक
३. लेखकाचा काळ आणि लेखन
४. अरुणा ढेरे यांच्या खालील साहित्य कृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे.
  - अ. यक्षरात्र (कवितासंग्रह)
  - आ. मनातले आभाळ (ललित लेख)
  - इ. महाद्वार (कादंबरी)
  - ई. कृष्णकिनारा (कथासंग्रह)

एम आर १२.४ ऐच्छिक

साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया

१. निर्मिती प्रक्रियेविषयी तात्विक मीमांसा : भारतीय व पाश्चात्य
२. प्रमुख साहित्य प्रकारांची वैशिष्ट्ये
३. साहित्य निर्मिती प्रक्रियेतील समस्या
४. प्रात्यक्षिक : एखादा ललिता लेखन प्रकल्प पूर्ण करून घेता येईल.

संदर्भ ग्रंथ

प्रतिभा साधन – ना. सी. फडके

हे लेखकाला माहिती हवेच – अ. अं. कुलकर्णी
सृजनात्मक लेखन – आनंद पाटील
कविता फुलते अशी – वा. रा. ढवळे
कहाणीमागची कहाणी – वीणा देव
साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया – आनंद यादव

एम आर १२.५ ऐच्छिक

भाषांतर अभ्यास

१. भाषांतर संकल्पना, प्रकार
२. भाषांतरातील समस्या आणि मर्यादा
३. मराठीतील भाषांतरीत साहित्याचा परिचय
४. भारतीय साहित्याची संकल्पना
५. पुढील कलाकृतींचा अभ्यास
- अ. निळ्या डोळ्यांचा माणूस - मोंपासा (अनुवाद – छाया महाजन)
- आ. ब्लाइंडनेस – ज्युझे सारामागु (अनुवाद – भास्कर लक्ष्मण भोळे)
- इ. काळाला झोपू देणार नाही – एन. गोपी (अनुवाद – कांचन दिलीप जतकर)
- ई. उत्सव सुरूच आहे – इमरोज (अनुवाद – किशोर मेढे)

संदर्भग्रंथ

भाषांतर – सदा क-हाडे
भाषांतर मीमांसा – (संपा.) कल्याण काळे, अंजली सोमण
साहित्यसेतू – एल. एस. देशपांडे
अनुवाद वर्णव्यवस्था आणि मी – सुर्यनारायण रणसुभे
देशीवाण – चंद्रकांत बांदिवडेकर
अक्षरांचा श्रम केला – विलास सारंग
भाषांतरप्रसंग – निशिकांत ठकार

चतुर्थ सत्र

एम आर १३ अनिवार्य

समीक्षाविचार

१. समीक्षेची संकल्पना, प्रयोजन व कार्य
२. साहित्यविचार आणि समीक्षा
३. वाङ्मयीन मूल्ये व जीवनमूल्ये : परस्परसंबंध
४. साहित्य आणि इतर ललित कला
५. समीक्षापद्धती – समाजशास्त्रीय, मार्क्सवादी, मानसशास्त्रीय, आदिबंधात्मक, रूपवादी.
६. समीक्षेतील संकल्पना – अभिजातवाद, उत्तर आधुनिकतावाद, वास्तववाद, अतिवास्तववाद, अस्तित्ववाद, संरचनावाद

संदर्भग्रंथ

साहित्याचे तत्वज्ञान – वि. ना. ढवळे

साहित्यातील संप्रदाय – रा. शं.वाळिंबे

मार्क्सवादी साहित्यविचार – के. रं. शिरवाडकर

मराठी टीका – वसंत दावतर

समीक्षेची नवी रूपे – गंगाधर पाटील
समीक्षेतील नव्या संकल्पना – (संपा) डॉ. मनोहर जाधव
वाङ्मयीन वाद : संकल्पना व स्वरूप – (संपा) प्रा. सीताराम रायकर आणि इतर
साहित्य समीक्षा परिभाषा कोश – भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासन

एम आर १४ अनिवार्य

मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी

१. संस्कृती म्हणजे काय? व्याख्या आणि स्वरूप
२. संस्कृतीच्या अभिव्यक्तीचे भाषिक रूप
३. साहित्यनिर्मितीच्या प्रेरणा
४. ब्रिटीश राजवट आणि मराठी साहित्य व्यवहार
५. प्रकाशन व्यवहार, नियतकालिके, साहित्य चळवळी, साहित्य संमेलने इ.

संदर्भग्रंथ

आधुनिक मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी- गो. म. कुलकर्णी
आधुनिक मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी- सदा कऱ्हाडे
आधुनिक मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी- दत्ता भगत
कला, साहित्य व संस्कृती- रा.ग.जाधव
वाङ्मयीन संस्कृती- सुधीर रसाळ
भाषा, साहित्यकला आणि संस्कृती- सदा कऱ्हाडे
सांस्कृतिक मूल्यवेध- रा.ग.जाधव
साहित्याचा अवकाश- नागनाथ कोत्तापल्ले
टीकास्वयंवर- भालचंद्र नेमाडे
साहित्य, समाज आणि संस्कृती- दिगंबर पाध्ये
वाङ्मयीन प्रवृत्ती: तत्त्वशोध- संपादक- केशव मेश्राम, पी.विठ्ठल
मराठी साहित्य: प्रेरणा व स्वरूप- संपादक- गो. मा.पवार/ म.द. हातकणंगलेकर
स्त्री प्रश्नांची चर्चा- प्रतिभा रानडे
भारतीय संदर्भातून स्त्रीवाद- शोभा नाईक
आधुनिक मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी- नरेंद्र मारवाडे
साहित्याचे सांस्कृतिक संचित - प्रल्हाद लुलेकर/ केशव तुपे
मराठी साहित्याचा सांस्कृतिक संदर्भ - रा.ग.जाधव,

एम आर १५ अनिवार्य

आदिवासी साहित्य

१. आदिवासी साहित्य : स्वरूप,संज्ञा, संकल्पना आणि व्याप्ती.
  - २.आदिवासी साहित्याची वाटचाल आणि वेगळेपण. ३.आदिवासी साहित्याच्या प्रेरणा.
  ४. मराठी आदिवासी साहित्यातील जीवन जाणिवांचा शोध.
- सदर अभ्यासपत्रिकेत पुढील साहित्यप्रकारानुसार निवडक कलाकृतींचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.
- कविता : वळीव - तुकाराम धांडे
कथा : राब - संजय लोहकरे
कादंबरी: पाड्यावरचा टिल्या - तुकाराम चौधरी
नाटक/ एकांकिका: अहेरचा बदला अहेर - उषाकिरण आत्राम

संदर्भग्रंथ

- आदिवासी साहित्य : स्वरूप आणि समीक्षा - विनायक तुमराम.
आदिवासी साहित्य स्वरूप आणि समस्या - संपा. प्रमोद मुनघाटे.
आदिवासी :समाज, संस्कृती आणि साहित्य - संपा. वैजनाथ अनमुलवाड
वळीव : एक आकलन - डॉ. संजय लोहकरे
महाराष्ट्रातील आदिवासी साहित्य : एक शोध - माहेश्वरी गावित
आदिवासी साहित्य: जाणीव जागर – (संपा) पंजाब शेंरे, राजू मोतेराव

एम आर १६.१ ऐच्छिक

वाङ्मयीन संस्कृती आणि वंचितांचे साहित्य

१. सामाजिक प्रबोधनात वाङ्मयीन संस्कृतीचे योगदान
२. अभिरुची: ग्रामीण आणि नागर
३. वाङ्मयीन संस्कृती संघर्ष : अभिजन आणि बहुजन
४. शुद्धतेच्या धारणा : भाषा आणि वाङ्मयीन
५. श्लील- अश्लील यासंदर्भातील मत मतांतरे
६. अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य आणि निर्बंध, वादविवाद
७. वंचितांचे साहित्य: संकल्पना

संदर्भग्रंथ

साहित्याचा अवकाश – नागनाथ कोत्तापल्ले

कादंबरी आणि मराठी कादंबरी – उषा हस्तक
टीकास्वयंवर – भालचंद्र नेमाडे
धार आणि काठ – नरहर कुरुंदकर
मराठी कथेची स्थितीगती – अंजली सोमण
संदर्भासहित स्त्रीवाद- संपादक- वंदना भागवत
मानवशास्त्रातील लिंगभावाची शोधमोहीम- विद्युत भागवत
समकालीन साहित्यचर्चा - संपादक- मनोहर जाधव/ श्रीकांत देशमुख
लिंगभाव समजून घेताना- कमला भसीन (अनु. श्रुती तांबे)

एम आर १६.२ ऐच्छिक

जाहिरात लेखन

१. जाहिरातीची संकल्पना
२. उत्पादन निर्मिती, व्यापार, बाजार आणि जाहिरात
३. प्रसार माध्यमे आणि जाहिरात
४. जाहिरात आणि कलामूल्ये
५. जाहिरात आणि सामाजिक बांधीलकी
६. जगप्रसिद्ध जाहिरातींची ओळख
७. मराठी जाहिरातींचे बदलते विश्व
८. जाहिरातींचे प्रत्यक्ष संहिता लेखन (मुद्रीत, श्राव्य, दृक आणि द्रुकश्राव्य माध्यम)

संदर्भ ग्रंथ

जाहिरातींचे जग – शोभा भागवत

एम आर १६.३ ऐच्छिक

माहितीपर लेखन

१. सोशल मीडियाचे स्वरूप (इ-मेल, फेसबुक, व्हॉटसप, ट्विटर इ.ची ओळख)
२. इंटरनेट आणि सोशल मीडिया
३. माहितीपर लेखन म्हणजे काय?
अ भाषण लेखन
ब अहवाल लेखन

क स्मरणिका संपादन
ड वृत्तांत लेखन
इ माहितीपुस्तिका
फ मानपत्र लेखन

संदर्भग्रंथ

सोशल मीडिया डिजिटल दुनिया- प्रफुल्ल सुतार

व्यावहारिक मराठी - ल.रा.नासिराबादकर

प्रसार माध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये - यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक, पुस्तक क्र. MAR 254

जाहिरातीचं जग - यशोदा भागवत

उपयोजित मराठी- प्रकाश मेदककर

माध्यमांची भाषा आणि लेखन कौशल्ये- केशव तुपे

व्यावसायिक पत्रव्यवहार आणि अहवाल लेखन- शिल्पा देशपांडे

भाषण व नाट्यविषयक विचार- अशोक दा.रानडे

कलेची मूलतत्त्वे- आर.जी.कॉलिंगवूड (स.ग.मालशे/ मिलिंद मालशे)

मराठी भाषा उपयोजन व सर्जन- सुहासकुमार बोबडे

व्यावहारिक मराठी- सयाजीराव मोकाशी/ रंजना नेमाडे

एम आर १६.४ ऐच्छिक

मराठी समीक्षकाचा अभ्यास – सुधीर रसाळ

१. मराठी समीक्षेची पायाभूत ओळख.

२. समीक्षा आणि समीक्षक.

३. सुधीर रसाळ यांचे व्यक्तिमत्त्व.

सदर अभ्यासपत्रिकेत सुधीर रसाळ यांच्या समीक्षालेखनाचे स्वरूप समजून घेणे अपेक्षित आहे. सुधीर रसाळ यांच्या खालील ग्रंथांचा अभ्यास.

१. वाङ्मयीन संस्कृती

२. समीक्षक भालचंद्र नेमाडे

३. ना. घ. देशपांडे यांची कविता

संदर्भग्रंथ :

समीक्षेची नवी रूपे : गंगाधर पाटील

मराठी समीक्षेची वाटचाल : गो. म. कुलकर्णी

साहित्यनिर्मिती आणि समीक्षा : वा. ल. कुलकर्णी

साहित्यसमीक्षा : स्वरूप आणि विकास - गोडबोले/ जोगळेकर

रूपवेध : नरहर कुरुंदकर
कविता आणि प्रतिमा - सुधीर रसाळ

एम आर १६.५ ऐच्छिक

मध्ययुगीन भक्तिसंप्रदाय आणि मराठी साहित्य

१. भक्तिसंप्रदाय : संज्ञा, संकल्पना, स्वरूप आणि व्याप्ती.
२. भक्ती संप्रदायाची वाटचाल.
३. मध्ययुगीन संत साहित्य आणि चळवळ
४. सदर अभ्यासपत्रिकेत पुढील संप्रदायांच्या अनुषंगाने अभ्यास करणे अपेक्षित आहे
नाथ संप्रदाय, महानुभाव संप्रदाय, वारकरी संप्रदाय, दत्त संप्रदाय, समर्थ संप्रदाय इत्यादी

संदर्भग्रंथ

रुजुवात, मराठी साहित्याचे आदिबंध -उषा देशमुख
प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास- प्र.न.जोशी
पाच भक्तिसंप्रदाय- र. रा. गोसावी
प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप-ह. श्री. शेणोलीकर

मराठी - प्रथम सत्र – खुले श्रेयांक .....

MR – OE 1

मराठी भाषिक कौशल्ये: संज्ञापन कौशल्ये

१. संज्ञापन कौशल्ये: संकल्पना व स्वरूप
२. पत्रलेखन उपयोजन: कौटुंबिक (व्यक्तिगत, प्रासंगिक), सांस्कृतिक (निमंत्रण, आभार), कार्यालयीन (अर्ज, आदेश), व्यावसायिक (मागणी, स्मरण)
३. कार्यालयीन संज्ञापन: स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये – , टिप्पणी लेखन, अहवाल लेखन
४. कार्यक्रम पत्रिका व कार्यक्रम आयोजन तंत्र – कार्यक्रमाचे आयोजन, पूर्वनियोजन, पत्रिकालेखन, सूत्रसंचालन, वृत्तांत लेखन आणि वृत्तलेखन.
५. लेखनातील विरामचिन्हांचे महत्व.

संदर्भ ग्रंथ

उपयोजित मराठी – डॉ. प्रभाकर जोशी, डॉ. किशोर पाटील
व्यावहारिक मराठी – ल. रा. नसिराबादकर
व्यावहारिक मराठी – प्रकाश परब
व्यावहारिक मराठी – (संपा) द. दि. पुंडे, कल्याण काळे
वस्तुनिष्ठ आकलन आणि उपयोजित मराठी – नरेंद्र मारवाडे
कार्यालयीन पत्रलेखन – मोहन पोतदार
व्यावहारिक मराठी – डॉ. लीला गोविलकर
मराठी लेखन दर्शन – चंद्रहास जोशी
मराठी भाषिक कौशल्ये विकास – संपादक, पृथ्वीराज तौर

MR – OE 2

लिंगभाव: संकल्पना आणि स्वरूप

- १ लिंगभाव: संकल्पना आणि स्वरूप
- २ जात आणि लिंगभाव
- ३ शिक्षण आणि लिंगभाव
- ४ लिंगभाव आणि मराठी साहित्य

संदर्भग्रंथ :

पितृसत्ता व स्त्रीमुक्ती- वंदना सोनाळकर/ शर्मिला रेगे
लिंगभाव का मानव वैज्ञानिक अन्वेषण : प्रतीछेडी क्षेत्र - लीला दुबे
संदर्भासहित स्त्रीवाद- संपादक- वंदना भागवत
मानवशास्त्रातील लिंगभावाची शोध मोहीम- विद्युत भागवत
समकालीन साहित्यचर्चा- संपादक- मनोहर जाधव/ श्रीकांत देशमुख
लिंगभाव समजून घेताना- कमला भसीन (अनु. श्रुती तांबे)
स्त्रीवादी समीक्षा: स्वरूप आणि उपयोजन - अश्विनी धोंगडे

MR – OE 3

लोकप्रिय साहित्य

१. लोकप्रिय साहित्य : संकल्पना व बदलते स्वरूप
२. लोकप्रियता : अभिजात साहित्य, श्रेष्ठ साहित्य, कलात्मक साहित्य आणि बाजार
३. वाचकांच्या अभिरुचीचा दबाव, प्रकाशकांची मागणी, प्रसार माध्यमांची अंगभूत वैशिष्ट्ये
४. मराठी लोकप्रिय साहित्याची परंपरा व लोकप्रिय साहित्याचे प्रकार
५. पुढीलपैकी एका साहित्यकृतीचा विशेष अभ्यास अपेक्षित आहे

- अ. पत्रास कारण की... – अरविंद जगताप, ग्रंथाली, मुंबई
आ. मन में है विश्वास – विश्वास नांगरे पाटील, राजहंस प्रकाशन, पुणे
इ. दुनियादारी – सुहास शिरवळकर, शशिदीप प्रकाशन, पुणे

संदर्भ ग्रंथ

साहित्याचा अवकाश – नागनाथ कोत्तापल्ले
कादंबरी आणि मराठी कादंबरी – उषा हस्तक
टीकास्वयंवर – भालचंद्र नेमाडे
धार आणि काठ – नरहर कुरुंदकर
मराठी कथेची स्थितीगती – अंजली सोमण

MR – OE 4

मराठी साहित्य आणि संस्कृती

१. साहित्य, समाज आणि संस्कृती : संकल्पना
२. वाङ्मयीन संस्कृती: पारंपरिक आणि आधुनिक घटक
३. संस्कृती आणि कलानिर्मिती: साहित्य संमेलने, वादविवाद, भूमिका, वाङ्मयबाह्य दबाव
४. वाङ्मयीन परंपरा आणि अभिरुची
५. वाचनसंस्कृती: लेखकाची प्रतिमा, समाजमानस, ग्रंथ व्यवहार

संदर्भ ग्रंथ

वाङ्मयीन संस्कृती – सुधीर रसाळ
साहित्य आणि अस्तित्वभान – दिलीप पुरुषोत्तम चित्रे
साहित्य आणि सामाजिक संदर्भ – रा.ग. जाधव
मिथक आणि नाटक – तारा भवाळकर
साहित्याचे सामाजिक व सांस्कृतिक अनुबंध – म. सु. पाटील
काही वाङ्मयप्रकार – शोध आणि स्वरूप : वसंत जोशी
साहित्यविमर्श – रमेश वरखेडे

मराठी – द्वितीय सत्र – खुले श्रेयांक .....

MR – OE 5

मराठी भाषिक कौशल्ये : संवाद व लेखन कौशल्ये

१. भाषिक कौशल्ये: स्वरूप
२. संवाद कौशल्याचा आविष्कार
अ. भाषण
आ. परिसंवाद
- इ. मुलाखत
३. लेखन कौशल्याचा आविष्कार
अ. अर्ज लेखन
आ. स्वपरिचयपत्र
- इ. रोजनिशी
४. प्रमाण मराठी लेखनाचे नियम

संदर्भ ग्रंथ

- उपयोजित मराठी – डॉ. प्रभाकर जोशी, डॉ. किशोर पाटील
व्यावहारिक मराठी – ल. रा. नसिराबादकर
व्यावहारिक मराठी – प्रकाश परब
व्यावहारिक मराठी – (संपा) द. दि. पुंडे, कल्याण काळे
वस्तुनिष्ठ आकलन आणि उपयोजित मराठी – नरेन्द्र मारवाडे
कार्यालयीन पत्रलेखन – मोहन पोतदार
व्यावहारिक मराठी – डॉ. लीला गोविलकर
मराठी लेखन दर्शन – चंद्रहास जोशी
मराठी भाषिक कौशल्ये विकास – पृथ्वीराज तौर

MR – OE 6

आंबेडकरी साहित्य

१. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर: जीवन आणि कार्य
२. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे वर्णव्यवस्थेविषयी आणि सुधारणाविषयक विचार

३. आंबेडकरी चळवळीचा मागोवा.
४. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा मराठी साहित्यावरील प्रभाव
५. पुढीलपैकी एका साहित्यकृतीचा विशेष अभ्यास अपेक्षित आहे
अ. भडास – अनिल सपकाळ (कादंबरी) सायन पब्लिकेशन्स, पुणे
आ. आता होऊन जाऊ द्या – लोकनाथ यशवंत (कवितासंग्रह)

संदर्भ ग्रंथ

- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विचारमंथन – वा. ना. कुबेर
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे बहिष्कृत भारतातील अग्रलेख – रत्नाकर गणवीर
डॉ. भीमराव रामजी आंबेडकर – चां. भ. खैरमोडे
पत्रकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर – गंगाधर पानतावणे
आंबेडकरी चळवळ – य. दि. फडके
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर – धनंजय कीर
आंबेडकरी जलसे – भगवान ठाकूर
आंबेडकरी चळवळीचे अंतरंग – अर्जुन डांगळे
फुले आंबेडकरी चळवळीचे क्रांतीशास्त्र – मनोहर पाटील
आंबेडकरी कविता – (संपा) पद्माकर तामगाडगे
फुले आंबेडकरी प्रेरणेचे नवे कवी नवे आकलन – मोतीराम कटारे

MR – OE 7

इंटरनेट आणि मराठी भाषा

१. इंटरनेट : विकास आणि विस्तार
२. समाजमाध्यमे आणि मराठी भाषा
३. विश्वकोश, ई पुस्तके
४. ब्लॉग, संकेतस्थळ आणि मराठी भाषा
५. अभिव्यक्तीच्या नव्या शक्यता आणि भाषिक सर्जनशीलता

संदर्भ ग्रंथ

सोशल मीडिया डिजीटल दुनिया – प्रफुल्ल सुतार

प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये - यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक, पुस्तक क्र. MAR 254
जाहिरातीचं जग - यशोदा भागवत
उपयोजित मराठी- प्रकाश मेदककर
माध्यमांची भाषा आणि लेखन कौशल्ये- केशव तुपे

MR – OE 8

मराठीचे व्याकरण

१. भाषा, लिपी आणि व्याकरण
२. मराठीची वर्णमाला – प्रकार, स्वर, व्यंजन, उच्चारस्थाने, अकारविल्ले
३. शब्दाच्या जाती
४. विभक्ती
५. प्रयोग
६. क्रियापद
७. विरामचिन्हे

संदर्भग्रंथ

सुगम मराठी व्याकरण व लेखन – मो. रा. वाळंबे
भाषाचिंतन – डॉ. केशव सखाराम देशमुख

मराठी – तृतीय सत्र – खुले श्रेयांक .....

MR – OE 9

शब्दविचार

१. शब्द – संकल्पना
२. समानार्थी आणि विरुद्धार्थी शब्द
३. वाक्प्रचार आणि म्हणी

४. समूहदर्शक आणि ध्वनिदर्शक शब्द
५. शब्दसमुहासाठी एक शब्द, समूहदर्शक शब्द, जोडीने येणारे शब्द
६. एकाच शब्दाचे निरनिराळे अर्थ, शब्दांच्या जोड्यातील फरक
७. पारिभाषिक शब्द

संदर्भ ग्रंथ

सुगम मराठी व्याकरण व लेखन शब्दरत्न – (संपा) वैशाली कार्लेकर
शुद्धलेखन ठेवा खिशात – अरुण फडके

MR – OE 10

आदिवासी : संस्कृती आणि साहित्य

1. आदिवासी : संज्ञा आणि संकल्पना.
2. आदिवासी : समाज आणि संस्कृती.
3. आदिवासी भाषा आणि साहित्य.
4. आदिवासी संस्कृती म्हणजे काय? इ.
5. सदर अभ्यासपत्रिकेत पुढीलपैकी एका कलाकृतीच्या आधारे आदिवासी संस्कृती आणि साहित्याचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.

आत्मकथा :- अंदकाळ - किशन चव्हाण

कथा :- नवसा भिलणीचा एल्गार - नजुबाई गावित

कादंबरी :- इधोस – कृष्णा भवारी

संदर्भग्रंथ :

भारतीय आदिवासी- गुरुनाथ नाडगोंडे

आदिवासी साहित्य आणि अस्मितावेद- संपा., प्रफुल्ल शिलेदार

वानप्रस्थ-गणेश देवी

आदिवासी : समाज, संस्कृती आणि साहित्य- संपा. डॉ. वैजनाथ अनमुलवाड

MR – OE 11

चरित्र , आत्मचरित्र आणि कादंबरी

१. चरित्र : संकल्पना

२. आत्मचरित्र : संकल्पना
३. कादंबरी : संकल्पना
४. चरित्रात्मक कादंबरी आणि आत्मचरित्रात्मक कादंबरी: विशेष परिचय
५. कोणत्याही एका विभागातील दोन साहित्यकृतींचा अभ्यास अपेक्षित आहे.
अ. चरित्र आणि चरित्रात्मक कादंबरी
१. क्रांतीज्योती सावित्रीबाई जोतीराव फुले – मा गो. माळी – चरित्र
२. मी सावित्री जोतीराव – कविता मुरुमकर – चरित्रात्मक कादंबरी
आ. आत्मचरित्र आणि आत्मचरित्रात्मक कादंबरी
१. बॅरिस्टरचं कार्ट – डॉ हिंमतराव बावस्कर – आत्मचरित्र
२. झोंबी – आनंद यादव – आत्मचरित्रात्मक कादंबरी

संदर्भ ग्रंथ

मराठी वाङ्मय कोश, खंड ४, समीक्षा संज्ञा- संपादक- विजया राजाध्यक्ष
साहित्य अध्यापन आणि प्रकार – संपादक – श्री. पु. भागवत आणि इतर

MR – OE 12

साहित्यकृतीचे माध्यमांतर

१. माध्यमांतर: संकल्पना व स्वरूप
२. दूरचित्रवाणीवरील माध्यमांतर
३. कवितेचे माध्यमांतर
४. नाटकाचे माध्यमांतर
५. साहित्यकृतीचे चित्रपटरूप

संदर्भग्रंथ

साहित्यकृतीचे माध्यमांतर – (संपा) डॉ राजेंद्र थोरात, प्रा. आशुतोष कसबेकर

कला आणि संस्कृती: एका समन्वय – सुधीर देवरे

सौंदर्यमीमांसा – रा. भा. पाटणकर

क-हाकाठ, स्मरणिका, अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन, सासवड

नाट्यशोध – मु. श्री. कानडे

नाट्यविचार – डॉ अनंत देशमुख

आजचे नाटककार – (संपा) डॉ. दत्तात्रय पुंडे, डॉ स्नेहल तावरे

साहित्य: अध्यापन आणि प्रकार - (संपा) श्री. पु. भागवत आणि इतर

मराठी – चतुर्थ सत्र – खुले श्रेयांक .....

MR – OE 13

मराठी साहित्याचे इंग्रजी भाषांतर

१. भाषांतर: संकल्पना
२. भाषांतराची आवश्यकता
३. मराठीतून इंग्रजीत भाषांतरित झालेल्या साहित्याचे स्वरूप
४. भाषांतरातील समस्या
५. पुढील भाषांतरित लेखनकृतींचा मूळ साहित्यकृतीसोबत अभ्यास करायचा आहे

अ. An Anthology of Marathi Poetry (Edited by Dilip Chitre, Nirmala Sadanand Publishers, Mumbai, 19670) या संग्रहातील खालील कविता

1. Radha - P. S. Rege (Translated by the poet)
2. Mice in the wet Barrel Died – B. S. Mardhekar (Translated by dilip Chitre)
3. How Suddenly – Indira (Translated by dilip Chitre)
4. You and Is – Bhalchandra Nemade (Translated by dilip Chitre)

ब. Contemporary Marathi Poetry (Edited by Bhagawan Thag, Maharashtra Anuwad Parishad Prakashan, Buldana, 1999) या संग्रहातील खालील कविता

1. Realising – Kusumagraj
2. Yaman – Shankar Ramani
3. Journey – N. G. Deshapande
4. Alienation – Rajani Parulekar

क. Live Updates (Edited and Translated by sachin Ketkar, Poetrywala, Mumbai, 2005) या संग्रहातील खालील कविता

1. Mohak – Hemant Divate

2. Even though we live – Amita kokate

3. The Performer – Bhujang Meshram

4. The City of Sirens – Arun Kale

ड. A Comparison of Men and Women (Stri Purush Tulana – Tarabai Shinde) Translated by Maya Pandit, Women writing in India. Vol 1. Edited by Susie Tharu and K. Lalita, Feminist Press/ City University of New York, 1991.

इ. Gondoo (Gondu – P. S. Jadhav) Translated by Shobha Shinde Hambarde, Suryamudra Prakashan, Nanded 2019.

संदर्भग्रंथ

भाषांतर प्रसंग – निशिकांत ठकार

हिंदी कादंब-यांची मराठी भाषांतरे – (संपा) डॉ गजानन चव्हाण, डॉ. अविनाश सांगोलेकर

भाषांतर मीमांसा – (संपा) कल्याण काळे, अंजली सोमण

अनुवाद, वर्णव्यवस्था आणि मी – डॉ सूर्यनारायण रणसुभे

MR – OE 14

विज्ञान साहित्य

१) विज्ञान आणि साहित्य परस्पर संबंध.

२) विज्ञान साहित्य : स्वरूप, संकल्पना आणि व्याप्ती.

३) विज्ञान साहित्याची वाटचाल आणि वेगळेपण.

४) विज्ञान, तंत्रज्ञान, प्रसारमाध्यमे आणि साहित्य.

५) विज्ञान साहित्याची वैशिष्ट्ये.

६)सदर अभ्यासपत्रिकेत पुढील साहित्यकृतीचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.

यक्षाची देणगी - जयंत नारळीकर

संदर्भग्रंथ

विज्ञान साहित्य आणि संकल्पना. संपा. व. दि. कुलकर्णी,

विज्ञान साहित्यविश्व - निरंजन घाटे
मराठी विज्ञान कथा - आशा सावदेकर
साहित्य आणि विज्ञान - रा. भि. जोशी

MR – OE 15

सौंदर्यशास्त्र

1. सौंदर्यशास्त्राची संकल्पना व स्वरूप
2. सौंदर्यवाचक विधानाचे स्वरूप
3. सौंदर्यशास्त्र आणि समीक्षाव्यवहार
4. निर्मिती सिद्धांत
5. कलानुभव
6. कलामूल्ये
7. कला: स्वायत्तता, नीती आणि सत्य

संदर्भग्रंथ

पाटणकर, डॉ. रा. भा., सौंदर्यमीमांसा
मर्ढेकर बा. सी., सौंदर्य आणि साहित्य
पाध्ये प्रभाकर, सौंदर्यानुभव
पाटणकर, रा. भा., कान्टची सौंदर्यमीमांसा
पाटणकर रा. भा., क्रोचेचे सौंदर्यशास्त्र
मुक्तीबोध शरदचंद्र, सृष्टी, सौंदर्य आणि साहित्य मूल्य
बारलिंगे सुरेंद्र, सौंदर्याचे व्याकरण

MR – OE 16

लोकसाहित्य

१. लोकसाहित्य: संकल्पना आणि स्वरूप
२. लोकसाहित्य आणि अन्य अभ्यासशाखा
३. लोकसाहित्याचे प्रकार – लोकगीत, लोककथा, लोकनाट्य
४. प्रात्यक्षिक - विद्यार्थ्यांनी आपल्या गावातील एखादी लोककथा अथवा लोकगीत संकलित करून आणावे.

संदर्भग्रंथ

लोकसाहित्याची रूपरेखा – दुर्गा भागवत
लोकसाहित्याचे स्वरूप – प्रभाकर मांडे
लोकसाहित्याचे अंतःप्रवाह – प्रभाकर मांडे
लोकसाहित्य मीमांसा – विश्वनाथ शिंदे
लोकसाहित्य: शोध आणि समीक्षा – रा. चिं. ढेरे
मराठी लोककथा – मधुकर वाकोडे
लोकसाहित्याचे संशोधन – भाऊसाहेब गमे, धनराज धनगर
सीमा प्रदेशातील लोकगीते : आकलन व अभ्यास – भगवान दिरंगे
सण उत्सवाची गाणी- चत्रभूज कदम
लोकसाहित्याचे अंतरंग – रमेश कुबल